

GEZ

KARTA ADRESOWA ZABYTKU

3. Miejscowość

R Z E S Z Ó W

1. Nazwa

CIĄG PAWILONÓW HANDLOWO-USŁUGOWYCH
ZWANYCH „WIATĄ”

2. Czas powstania

1970-1973

7. Fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do sąsiednich terenów lub stron świata albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym

4. Adres

ul. Hetmańska 25-39
35-045 Rzeszów

Pawilon przy ul. Hetmańskiej 27 oraz podcień przed pawilonem przy ul. Hetmańskiej 31, widok od strony północnej

5. Przynależność administracyjna

województwo **podkarpackie**

powiat **Rzeszów**

gmina **Rzeszów**

6. Formy ochrony

Brak uchwalonego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Obiekt znajduje się na terenie *Układu przestrzennego zabudowy ul. Hetmańskiej wraz z przyległymi ulicami* ujętego w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Rzeszowa.

8. Historia, opis i wartości

Historia

Wiata handlowo-usługowa to kompozycja przestrzenna z zespołu dawnego Osiedla Obrońców Stalingradu II, znajdującego się obecnie na terenie Osiedla Generała Grota Roweckiego. Autorem Osiedla Obrońców Stalingradu II, wybudowanego w latach 1958-1967, jest rzeszowski architekt Zbigniew Tomaszewski. Osiedle, usytuowane po południowo-wschodniej stronie ul. Hetmańskiej, ograniczone jest od zachodu ul. Hetmańską, od północy ul. Bulwarową, od południa ul. Lenartowicza, od południowego wschodu parkiem. Osiedle tworzyło dziewięć czteroklatkowych i pięciokondygnacyjnych bloków mieszkalnych w układzie grzebieniowym, cztery jedenastopiętrowe wieżowce, wybudowane jako pierwsze wysokościowce w Rzeszowie, oraz utworzony w drugiej połowie lat 60. XX wieku w czynnie społecznym Park Kultury i Wypoczynku, zaprojektowany przez Stanisława Majkę, Jana Lisowskiego, Elżbietę Stafiej oraz Stanisława Wantucha. W latach 1970-1973 po północno-zachodniej stronie osiedla, w ciągu pieszym ul. Hetmańskiej, wybudowano kompleks pawilonów handlowo-usługowych, zaprojektowanych przez architekta Stanisława Majkę.

Opis

Konstrukcję nośną założenia stanowi przestrzenny żelbetowy szkielet, składający się z trzydziestu dziewięciu słupów, rozstawionych punktowo w linii o płynnym przebiegu północny wschód – południe. Kształt słupów nawiązuje do stylizowanej litery „T” z dużym wycięciem prostopadłych do ulicy wsporników o jednokierunkowym płaskim spadku. Szkielet konstrukcji nośnej wykonano w oparciu o pracę dyplomową opracowaną w latach 1968-1969 na Wydziale Budownictwa Lądowego i Komunalnego Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Rzeszowie, pod kierunkiem doc. dr. inż. Eugeniusza Leskiego. Prefabrykowane słupy wykonano systemem poligonowym w Rzeszowskim Przedsiębiorstwie Produkcji Elementów Budowlanych, za zgodą dyrektora Rzeszowskiego Zjednoczenia Budownictwa mgr. inż. Ludwika Chmury. Pierwotnie kompozycja składała się czterech pawilonów handlowo-usługowych usytuowanych poprzecznie pomiędzy ścianami szczytowymi pięciokondygnacyjnych bloków. Pawilony przykryto wspólnym wydatnym zadaszeniem opartym na wspornikach, dynamizującym całą kompozycję. W ten sposób ciąg tworzył naprzemienny układ (od północnego wschodu):

podcień (5 słupów) – pawilon 1 (4 słupy) – podcień (6 słupów) – pawilon 2 (4 słupy) – podcień (5 słupów) – pawilon 3 (4 słupy) – podcień (5 słupów) – pawilon 4 (4 słupy) – podcień (2 słupy).

Jednokondygnacyjne pawilony wybudowano na planie prostokąta dłuższym bokiem zwróconym do ulicy. Niski cokół ścian obłożony był czerwoną cegłą klinkierową. Ściany powyżej cokołu aż do zadaszenia były całkowicie przeszklone. Na przeszklenia składały się geometryczne kompozycje prostokątnych otworów okiennych w metalowej oprawie. Przezroczyste szyby, zmatowione jedynie w górnym pasie przy zadaszeniu, umożliwiały oglądanie witryn i wnętrz lokali. Wejścia do pawilonów usytuowano w ścianach bocznych. Obramienia drzwi były również metalowe, trójskrzydłowe, przeszklone z nadświetlami. Tyłne części pawilonów były szersze w stosunku do części frontalnych, ich ściany boczne i najprawdopodobniej tyłne pokryto obrzutką cementową o dekoracyjnym charakterze, imitującą nieregularne bloki kamienia. Zadaszenie tworzył dach pulpitowy z poszyciem z blachy o płaskim spadku w kierunku osiedla. Wewnętrzna strona dachu wykonano boazerią, w której od ulicy umieszczono punktowo w jednej linii płaskie lampy. Czoło dachu od frontu i zapleczy wykonano z blachy falistej. Od ulicy oraz od zaplecza wzdłuż podcieni pawilonów oddzielał niski murek z okładziną analogiczną jak w przypadku ścian zapleczy pawilonów, „przerywany” w miejscu schodów prowadzących do pawilonów i podcieni. Murek sięgał do drugiego pawilonu od północnego wschodu, gdzie kończył się wraz z wyrównaniem poziomu chodnika do ciągu pieszego pod wiatą. W pomieszczeniach pawilonów konstrukcja nośna założenia tj. wolnostojące słupy i zadaszenie na wspornikach wykonane boazerią była odsłonięta. Słupy obłożone były analogiczną okładziną drewnianą. W ciągu dziesięcioleci pawilony ulegały stopniowym przekształceniom, wynikającym z dostosowywania lokali do zmieniających się profili działalności – m. in. zlikwidowano oryginalne przeszklenia pawilonów, wymieniając metalowe ramy okienne i drzwiowe na PCV, ściany pawilonów otynkowano i pomalowano, usunięto w większości dekoracyjną okładzinę cementową ścian zapleczy. Otwartą konstrukcję zadaszenia z boazerią wewnątrz lokali przykryto podwieszanymi sufitami, a słupy wkomponowano w ściany działowe. Boazerię pod dachem częściowo wymieniono na współczesną okładzinę drewnianą, niektóre oryginalne lampy zlikwidowano. W latach 90. XX wieku w wyniku zabudowania trzech z pięciu filarów od strony północno-wschodniej, powstał dodatkowy lokal, który zaburzył oryginalny naprzemienny rytm pawilonów i podcieni.

Wartości

Założenie prezentuje wysoką wartość historyczną, architektoniczną, urbanistyczną i krajobrazową. Jest integralnym elementem przestrzennej kompozycji dawnego osiedla Obrońców Stalingradu II i tym samym świadectwem rozbudowy Rzeszowa według myśli urbanistycznej doby PRL-u. Założenie nie tylko zapewniało mieszkańcom osiedla dostęp do usług podstawowych, ale także pełniło funkcję rekreacyjną – stanowiło kryty trakt spacerowy – oraz przestrzenną – zamykało kompozycyjnie osiedle od strony północno-zachodniej i tym samym stanowiło osłonę przed hałasem ulicy. Forma wiaty o łagodnym spadku zadaszenia w kierunku rzeki została sprzężona z osiedlem w taki sposób, aby umożliwić ciągłą wymianę powietrza poprzez naturalny spływ zanieczyszczeń ku Wisłokowi. Wiata spełnia więc także określone zadanie w zapewnieniu mieszkańcom higienicznych i prozdrowotnych warunków życia. Ponadto, naprzemienna kompozycja pawilonów i prześwitów, z „zagładającymi” do nich ścianami szczytowymi bloków mieszkalnych, stanowi interesującą oprawę architektoniczną ul. Hetmańskiej o wysokich walorach widokowych. Do dziś rekreacyjna oraz handlowo-usługowa funkcja obiektu służy budowaniu więzi społecznych oraz poczucia lokalnej tożsamości.

9. Stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji

Stan zachowania

Stan zachowania pawilonu współczesnego oraz pawilonów przekształconych jest dobry. Pawilon przy ul. Hetmańskiej 35, który zachowuje najwięcej elementów oryginalnego wyposażenia, wymaga podjęcia prac remontowych z uwagi na nieestetyczną łuszczącą się powłokę malarską na ścianach i metalowych ramach okiennych oraz ubytki w okładzinie cokołu. Stan zachowania murku oraz stopni jest bardzo zły. W okładzinie cementowej murku występują liczne ubytki oraz nieestetyczne przemalowania. Zachowane lastriko na stopniach jest mocno popękane i wybrakowane. W podcieniu pomiędzy pawilonami przy ul. Hetmańskiej 31 i 35 współczesna boazeria odpaja się od powierzchni.

Postulaty dotyczące konserwacji

Należy wykonać konserwację techniczną i estetyczną zachowanych elementów oryginalnego wyposażenia i wystroju wiaty, tj. cementowej okładziny murku i ściany południowej zaplecza pawilonu przy ul. Hetmańskiej 31, metalowych krat i ram okiennych i drzwiowych w pawilonach przy ul. Hetmańskiej 31 i 35, lastriko na stopniach oraz boazerii, lamp i blachy falistej w obrębie zadaszenia. Należy scalić kolorystycznie słupy oraz zlikwidować miejsca parkingowe w podcieniach, przywracając im pierwotną funkcję rekreacyjną. Należy dążyć do przywrócenia charakterystycznych przeszkleń pawilonów oraz odsłoniętej konstrukcji wiaty wewnątrz lokali usługowych. Zaleca się także usunięcie wyklejanych w oknach reklam oraz ograniczenie możliwości zabudowywania otwartych podcieni.

10. Wykonanie karty (autor, data i podpis)

Karolina
Chomiczewska
Biuro Miejskiego
Konserwatora
Zabytków,
marzec 2023 r.

11. Zatwierdzenie karty (podpis wojewódzkiego konserwatora zabytków)

*dotyczy zabytków niewpisanych do rejestru zabytków i niewłączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków